

ULUSLARARASI 21. YÜZYILDA TÜRK DÜNYASINDA DİL EDEBİYAT KÜLTÜR SEMPOZYUMU

(INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LANGUAGE, LITERATURE AND CULTURE IN THE TURKIC WORLD IN THE 21st CENTURY)

04-05 Aralık 2021 | Çevrimiçi-10.30
04-05 December 2021 | Online-10.30
Sempozyum Teori dergisinin Youtube kanalından canlı yayınlandı.
Bağlantı Adresi: https://www.youtube.com/c/TeoriDergisi
https://www.youtube.com/channel/UCip0eFXD2DK4jASvL3GOGHQ

GÖREV
İLETİŞİM GÖNÜLLÜLERİ VE GÖREVLİLERİ VAKFI

ULUSAL STRATEJİ MERKEZİ
NATIONAL STRATEGY CENTER
USMER

Kaynak Yayınları No: 1006

Yayıncı Sertifika No: 42150

ISBN: 978-625-7697-65-1

1. Basım: Aralık 2021

Genel Yayın Yönetmeni
Tunca Arslan

Teknik Hazırlık
Usmer Ulusal Strateji Merkezi

Baskı ve Cilt
Murat Yalçınkaya - Assum Basım ve Mücellit
Maltepe Mah. Davutpaşa Cad. Güven İş Merkezi B/Blok 315 Zeytinburnu/İst.
Tel: 0212 613 00 01
Sertifika No: 42010

© Bu kitabın yayın hakları Görev Kitap ve Yayıncılık Ticaret Limited Şirketi'nindir.
Eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen
alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

KAYNAK YAYINLARI

GÖREV KİTAP VE YAYINCILIK TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
Kuloğlu Mah. Gazeteci Erol Dernek Sok. Erman Han No:5 /10 34433 Beyoğlu/İst.
www.kaynakyayinlari.com • iletisim@kaynakyayinlari.com
Tel: 0212 252 21 56-99 Faks: 0212 249 28 92

ULUSLARARASI 21. YÜZYILDA TÜRK DÜNYASINDA DİL EDEBİYAT KÜLTÜR SEMPOZYUMU

4-5 Aralık 2021 tarihlerinde

"2021 Yunus Emre ve Türkçe Yılı" ve

"İsmail Gaspıralı'nın Doğumunun 170. Yılı" çerçevesinde

Ulusal Strateji Merkezi ev sahipliğinde

V.I. Vernadskiy Kırım Federal Üniversitesi

Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Folklor Enstitüsü

Bartın Üniversitesi

El Farabi Kazak Üniversitesi

Kabil Devlet Üniversitesi

Kazan Federal Üniversitesi

KKTC Lefke Avrupa Üniversitesi

Moldova Komrat Devlet Üniversitesi

Nizami Taşkent Devlet Pedagoji Üniversitesi

Priştine Üniversitesi

Rusya Bilimler Akademisi Ufa Federal Araştırma

Merkezi, Tarih, Dil ve Edebiyat Enstitüsü

Tiran Üniversitesi

Zenica Üniversitesi

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

Teori Dergisi işbirliği ile gerçekleştirilecektir.

“Uluslararası 21. Yüzyılda Türk Dünyasında Dil, Edebiyat, Kültür Sempozyumu” 4-5 Aralık 2021 tarihlerinde Ulusal Strateji Merkezi (USMER) ev sahipliğinde çevrimiçi olarak düzenlenecektir.

Avrasya’dan yeni bir uygarlığın yükseldiği değişen dünya koşullarında, Türk Dünyasında iletişim ve iş birliğini ilerletmek büyük önem taşımaktadır. “2021 Yunus Emre ve Türkçe Yılı” ve “İsmail Gaspıralı’nın Doğumunun 170. Yılı” çerçevesinde düzenlenen sempozyum, Türklerin tarihi ve kültürel bağlarını güçlendirmeye yönelik çalışmalarımızın birincisidir. Sempozyumun dil, edebiyat ve kültür konularından hareketle Türk Dünyası birikimi geleceğe taşıyacak yeni iş birliklerine katkı sağlamasını dileriz.

Şule Perinçek
Ulusal Strateji Merkezi (USMER)
Genel Başkanı

“2021 Yunus Emre ve Türkçe Yılı” ve “İsmail Gaspıralı’nın Doğumunun 170. Yılı” çerçevesinde 4-5 Aralık 2021 tarihlerinde Ulusal Strateji Merkezi ev sahipliğinde çevrimiçi olarak düzenleyeceğimiz “ULUSLARARASI 21. YÜZYILDA TÜRK DÜNYASINDA DİL, EDEBİYAT, KÜLTÜR SEMPOZYUMU”na katılımınızdan onur duyacağımızı bildirir, saygılar sunarız.

Prof. Dr. Lemara SELENDİLİ
Sempozyum Düzenleme Kurulu Başkanı

DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Lemara Selendili **Düzenleme Kurulu Başkanı**	V.I. Vernadskiy Kırım Federal Üniversitesi	Kırım – Rusya Federasyonu
Dr. Duygu Yeniay Üsküplü **Düzenleme Kurulu** **Başkan Yardımcısı**	USMER Genel Koordinatörü	Türkiye
Prof. Dr. Alfiya Yusupova	Kazan Federal Üniversitesi	Tataristan – Rusya Federasyonu
Prof. Dr. Edina Solak	Zenica Üniversitesi	Bosna Hersek
Prof.Dr. Firdaus Hisamitdinova	Rusya Bilimler Akademisi Ufa Federal Araştırma Merkezi Tarih, Dil ve Edebiyat Enstitüsü	Başkurdistan – Rusya Federasyonu
Prof. Dr. Lindita Xhanari	Tiran Üniversitesi	Arnavutluk
Prof. Dr. Kurulay Mukhamadi	El Farabi Kazak Üniversitesi	Kazakistan
Prof. Dr. Mamarajabova Zulfiya Narbayevna	Nizami Taşkent Devlet Pedagoji Üniversitesi	Özbekistan
Prof. Dr. Oğuz Karakartal	KKTC Lefke Avrupa Üniversitesi	KKTC
Prof. Dr. Suzana Canhasi	Priştine Üniversitesi	Kosova
Prof. Dr. Zilola Khudaybergenova	Bartın Üniversitesi	Özbekistan
Doç. Dr. Nuran Malta Muhaxheri	Priştine Üniversitesi	Kosova
Doç. Dr. Zübeyde Biktagirova	Kazan Federal Üniversitesi	Tataristan – Rusya Federasyonu
Dr. Öğrt. Üyesi Aziz Gökçe	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	Türkiye
Dr. Ali Shamil	Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Folklor Enstitüsü	Azerbaycan
Dr. Güllü Karanfil	Moldova Komrat Devlet Üniversitesi	Gagauzyeri – Moldova
Öğrt. Üyesi Firuz Fevzi	Kabil Devlet Üniversitesi	Afganistan
İsmail Bozkurt	KKTC Eski Turizm ve Kültür Bakanı	KKTC
Kuntay Gücüm	Teori Dergisi Genel Yayın Yönetmeni	Türkiye
Pınar Ekinci	Ortadoğu Teknik Üniversitesi	Türkiye

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Alfiya Yusupova	Kazan Federal Üniversitesi	Tataristan – Rusya Federasyonu
Prof. Dr. Candemir Doğan	Marmara Üniversitesi	Türkiye
Prof. Dr. Edina Solak	Zenica Üniversitesi	Bosna Hersek
Prof.Dr. Firdaus Hisamitdinova	Rusya Bilimler Akademisi Ufa Federal Araştırma Merkezi Tarih, Dil ve Edebiyat Enstitüsü	Başkurdistan – Rusya Federasyonu
Prof. Dr. Fuat Bozkurt	Akdeniz Üniversitesi	Türkiye
Prof. Dr. Günay Karaağaç	Ardahan Üniversitesi	Türkiye
Prof. Dr. İsmail Kerimov	Fevzi Yakubov Kırım Sanayi ve Pedagoji Üniversitesi	Kırım – Rusya Federasyonu
Prof. Dr. Kurulay Mukhamadi	El Farabi Kazak Üniversitesi	Kazakistan
Prof. Dr. Lemara Selendili	V.I. Vernadskiy Kırım Federal Üniversitesi	Kırım – Rusya Federasyonu
Prof. Dr. Lindita Xhanari	Tiran Üniversitesi	Arnavutluk
Prof. Dr. Mamarajabova Zulfiya Narbayevna	Nizami Taşkent Devlet Pedagoji Üniversitesi	Özbekistan
Prof. Dr. Muhammed Nur Doğan	Arel Üniversitesi	Türkiye
Prof.Dr.Mukhabbat Kurbanova	Özbekistan Milli Üniversitesi	Özbekistan
Prof. Dr. Mübariz Süleymanlı	Azerbaycan Devlet Medeniyet ve İncesanat Üniversitesi	Azerbaycan
Prof. Dr. Numan Aruç	Makedonya Bilimler ve Sanat Akademisi	Makedonya
Prof. Dr. Oğuz Karakartal	KKTC Lefke Avrupa Üniversitesi	KKTC
Prof. Dr. Suzana Canhasi	Priştine Üniversitesi	Kosova
Prof. Dr. Vaqif Sultanlı	Bakü Devlet Üniversitesi	Azerbaycan
Prof. Dr. Shen Zhixing	Zhejiang Uluslararası Çalışmalar Üniversitesi	Zhejiang – Çin
Prof Dr Zilola Khudaybergenova	Bartın Üniversitesi	Özbekistan
Doç. Dr. Güven Dinç	Akdeniz Üniversitesi	Türkiye

Doç. Dr. Marta Andriç	Zagreb Üniversitesi	Hırvatistan
Doç. Dr. Nuran Malta Muhaxheri	Priştine Üniversitesi	Kosova
Doç. Dr. Ömer Zaimoğlu	Akdeniz Üniversitesi	Türkiye
Doç. Dr. Rüstem Aşimov	Ahmet Yesevi Üniversitesi	Kazakistan
Doç. Dr. Zübeyde Biktagirova	Kazan Federal Üniversitesi	Tataristan – Rusya Federasyonu
Dr. Öğrt. Üyesi Aziz Gökçe	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	Türkiye
Dr. Öğrt. Üyesi Harun Bekir	Plovdiv Üniversitesi	Bulgaristan
Dr. Ali Shamil	Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Folklor Enstitüsü	Azerbaycan
Dr. Güllü Karanfil	Moldova Komrat Devlet Üniversitesi	Gagauzyeri – Moldova
Öğrt. Üyesi Firuz Fevzi	Kabil Devlet Üniversitesi	Afganistan

SEMPOZYUM PROGRAMI
04 Aralık 2021, Cumartesi

10.30	**Açış Konuşmaları**
	Şule Perinçek Ulusal Strateji Merkezi (USMER) Genel Başkanı **Prof. Dr. Gürer Gülsevin** Türk Dil Kurumu (TDK) Başkanı **Prof. Dr. Lemara Selendili** Sempozyum Düzenleme Kurulu Başkanı
11.30 – 13.00	**Türk Dünyası Kültür Mirası** **Ali Şir Nevai Oturumu**
	Oturum Başkanı **Prof. Dr. Lemara Selendili** **İsmail Bozkurt** *Kıbrıs Türkleri Örneğinde Ortak Türk Alfabesi Sorunu* KKTC Eski Kültür Bakanı, KKTC **Prof. Dr. Mübariz Süleymanlı** *Türk Dünyası ve Kültürel Miras Politikası* Azerbaycan Devlet Medeniyet ve İncesanat Üniversitesi, Azerbaycan **Prof. Dr. Zilola Khudaybergenova** *Babür'ün Mükerrer Sanatları Uygulamadaki Ustalığı* Bartın Üniversitesi, Türkiye **Doç. Dr. Hayrettin İhsan Erkoç** *12. Yüzyıldan İtibaren Türk-Moğol Devletlerinde Kağan ve Han Unvanları* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türkiye **Rena Memmedova – Doktorant** *Azerbaycan Kaya Resimleri – Kobustan* Azerbaycan Devlet Kültür ve Sanat Üniversitesi, Azerbaycan **Tuyg'un Sayed Hussamuddin - Yüksek Lisans Öğrencisi** *Afganistan'da Navoi Çalışmaları (Navoi Works Yayını)* Afganistan Jazviyan Devlet Üniversitesi, Afganistan

13.00 -14.00	**ÖĞLE YEMEĞİ ARASI**
14.00 – 15.00	**Türk Dünyasında Birbirini Algılama- İmge** **Cengiz Aytmatov Oturumu**

Oturum Başkanı
Prof. Dr. Zilola Khudaybergenova

Prof. Dr. Ayder Memetov & Öğrt. Üyesi Edibe Mecitova
Kırım'da Karaylar
Vernadsky Kırım Federal Üniversitesi, Kırım – Rusya Federasyonu

Doç. Dr. Mahliyo Umarova
Fıtrat Dramaturjide Tarihi İnsanların İmajlarının Yorumlanması
Özbekistan Dünya Dilleri Devlet Üniversitesi, Özbekistan

Ar. Gör. Şefika Abduramanova
A.S. Puşkin'in Kırım İzlenimleri Doğu Felsefesi Işığında
Kırım Cumhuriyeti Devlet Bütçe Kurumu "Kırım Tatar Kültür ve Tarihi Miras Müzesi", Kırım – Rusya Federasyonu

Gözen Esmer - Lisans Öğrencisi
Batı Asya'da Kültürel Etkileşim Örneği: Bahçesaray Çeşmesi
Ankara Üniversitesi, Türkiye

15.00 – 16.00	**Türk Dünyasında Edebiyat** **Harid Fedai Oturumu**

Oturum Başkanı
İsmail Bozkurt

Doç. Dr. Mehriban Asadullasoy (Quliyeva)
XIX. Yüzyıl Nahçıvan Edebi Çevre Temsilcilerinin Dil ve Üslup Özellikleri
Nahçıvan Devlet Üniversitesi, Azerbaycan

Dr. Öğrt. Üyesi İsmail Abalı
Halk Anlatılarında Epik Yasalar ve Beyrek Boyunun Trabzon Eşmetni Bası Böyrek Hikâyesi
Iğdır Üniversitesi, Türkiye

As. Prof. Dr. Abdullah Ulugov
Hayriddin Sultanov'un Masalları
Ali Şir Nevai Taşkent Özbek Dili ve Edebiyatı Üniversitesi, Özbekistan

Saydalieva Muhlisakhon - Doktorant
Özbek Romanında Emsal İsimlerin Kullanımı
Özbekistan Cumhuriyeti İlimler Akademisi Özbek Dili, Edebiyatı ve Folklor Enstitüsü, Özbekistan

16.00 – 17.00

Türk Dünyasında Edebiyat
Yunus Emre Oturumu

Oturum Başkanı
Prof. Dr. Edina Solak

Doç. Dr. Fidan Gasımova
Oğuz ve Kelt Halklarının Kahramanlık Destanları
Azerbaycan Milli İlimler Akademisi Folklor Enstitüsü, Azerbaycan

Öğr. Gör. Dr. Renata Aktaş
Rus Mitolojisindeki Türkçe Kökenli Varlık İsimleri Üzerine
Akdeniz Üniversitesi, Türkiye

Arş. Gör. Dr. Gülçin Oktay Erkoç
'Hişt, Hişt!..' İle 'Ubor Metenga' Çıkmazında Kahraman
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türkiye

Dr. Vladislav Borgoyakov
Hakas Dili Destan Lehçesi Paza Amgy Edebi Dil
Hakas Devlet Üniversitesi N.F. Katanova, Rusya Federasyonu

05 Aralık 2021, Pazar

10.15 – 11.30	**Türk Dünyasında Geçmişten Günümüze Ortak Kültürel Ve Edebi Değerler-Şahsiyetler İsmail Gaspıralı Oturumu**

Oturum Başkanı
Prof. Dr. İsmail Kerimov

Prof. Dr. Ramil Valeev
E. Krymsky'nin Türkoloji ve Osmanlı Araştırmaları: Karata'nın 150. Doğum Günü
Кфу/Kfu – Kazan Federal Üniversitesi, Kazan – Rusya Federasyonu

Prof. Dr. Fleur Sayfulina
Gazeteci, Yayıncı, Erken 20. Yüzyıl Kamusal Kişisi İbrahim Bikkulov İsmail Gasprinski Hakkında
Kazan Federal Üniversitesi, Kazan – Rusya Federasyonu

Doç. Dr. Ayşe Cemileva
Abdurrahman Kadri – Zade – Yaşayan Ansiklopedimiz
V.I. Vernadsky Adını Taşıyan Kırım Federal Üniversitesi, Kırım – Rusya Federasyonu

Dr. Öğrt. Üyesi Çiğdem Yıldızdöken
Türk Düşüncesinde Takiyettin Mengüşoğlu'nun Yeri ve Önemi
İnönü Üniversitesi, Türkiye

Öğrt. Üyesi Zelfira Şükürciyeva
Türk Dünyasında Ortak Dil Konusu: İsmail Gaspıralı'nın Görüşü
Fevzi Yakubov Kırım Sanayi ve Pedagoji Üniversite, Kırım – Rusya Federasyonu

11.30 – 13.00	**Çağdaş Türk Yazı Dilleri Tarihi Kaşgarlı Mahmut Oturumu**

Oturum Başkanı
Dr. Öğretim Üyesi Aziz Gökçe

Prof. Dr. Suzana Canhasi & Dr. Nebahat Sulçevsi
İki Dilli ve Çok Dilli Ortamında Türkçenin Durumu- Kosova
Priştine Üniversitesi, Kosova

Prof. Dr. Alfiya Yusupova
Çin Halk Cumhuriyeti'nde Tatar Dili
Kazan Federal Üniversitesi, Kazan – Rusya Federasyonu

Prof. Dr. Khudoyberganova Durdona Sidikovna

Özbek Dil Kültürü Çalışmalarının Oluşum Aşamaları
Özbekistan Fanlar Akademisi Dil, Edebiyat Ve Folklor Enstitüsü, Özbekistan

Doç. Dr. Kosimova Sarvinoz Saifullayevna
Dil Tarihinde İki Heterojen Gelenek
Özbekistan Taşkent Devlet Doğu Araştırmaları Üniversitesi, Özbekistan

Öğrt. Gör. Dilfuza Zokirova Rasulmuhamedova
Modern Kurmacanın Karşılaştırmalı ve Zıt Çalışması
Özbekistan Dünya Dilleri Devlet Üniversitesi, Özbekistan

11.30 – 13.00	**Çağdaş Türk Yazı Dilleri** **Bahtiyar Vahapzade Oturumu**

Oturum Başkanı
Prof. Dr. Gulshan Asilova

Dr. Shamsiyeva Shohistaxon Qudratullaevna
Çince ve Özbek Dillerinde Örtmecenin Unsurları
Taşkent Devlet Doğu Araştırmaları Üniversitesi

Dr. Mavlyanova Umida Khodzhakbarovna
Özbekistandaki Çince Sayıların İncelenmesi Üzerine
Taşkent Devlet Doğu Araştırmaları Üniversitesi

Ahmedova Aziza Rustamova – Doktorant
Metinlerarası Bir Bakış Olarak Folklorizm
Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi

Nilüfar Safarovna Ahmedova – Doktorant
Çocukların Konuşmalarında Söz Ve Metin Yaratıcılığı
Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi

Sabirova Muhlisa Kadamovna – Doktorant
Gazete Medyasında Bilginin Gizli İfadesi
Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi

Muhamedjanova Shahnoza – Doktorant
İnternet Terimlerinin Özellikleri Ve Gereksinimleri
Taşkent Devlet Doğu Araştırmaları Üniversitesi

13.00 - 14.00	**ÖĞLE YEMEĞİ ARASI**

14.00 – 15.00	**Çağdaş Türk Yazı Dilleri** **Yusuf Has Hacib Oturumu**

Oturum Başkanı
Prof. Dr. Mübariz Süleymanlı

Prof. Dr. Lemara Selendili
Kırım Tatar Dilinin Mikro ve Makro Sentaksisi
Vernadsky Kırım Federal Üniversitesi, Kırım – Rusya Federasyonu

Prof. Dr. Kuralay Mukhamadi
Konuşma Dilindeki (Şivelerdeki) Kökler ve Gövdelere Etimolojik Tahlil Yapmanın Önemi
El Farabi Kazak Devlet Üniversitesi, Kazakistan

Prof. Dr. Hanisa Alishina & Prof. Dr. Svetlana Trofimova Menkenova & Prof. Dr. Minsylu Usmanova
Süt ve Süt Ürünleri Adlarında Türk – Moğol Dil Etkileşimi
Tümen Devlet Üniversitesi & Kalmık Devlet Üniversitesi & Başkurt Devlet Pedagoji Üniversitesi, Rusya Federasyonu

Doç. Dr. Ediye Memetova
B.B. Radlov'un Masal Dilinin Kelime Dağarcığının Sözlüksel – Fonetik ve Anlamsal Özellikleri "Altın Başlı Sarı Aygır"
Verdansky Kırım Federal Üniversitesi, Kırım – Rusya Federasyonu

14.00 – 15.00	**Çağdaş Türk Yazı Dilleri** **Cengiz Dağcı Oturumu**

Oturum Başkanı
İsmail Bozkurt

Prof. Dr. Firdaus Hisamitdinova
Rusya Bilimler Akademisi Ufa Federal Araştırma Merkezi Bilimsel Arşivi Fonlarında Başkurt Dilinde Diyalektik Materyaller
Rusya Bilimler Akademisi Ufa Federal Araştırma Merkezi Tarih, Dil ve Edebiyat Enstitüsü, Başkurdistan - Rusya Federasyonu

Prof. Dr. Durdona Esonovna Lutfullayeva & Öğretmen Nigora Esonovna Erkınova
Özbekçe İsim Oluşturma Etkinliği ve "Neiming" Kavramının Özü
Özbekistan Fanlar Akademisi Dil, Edebiyat ve Folklor Enstitüsü, Özbekistan

Prof. Dr. Edina Solak & Doç. Dr. Mirza Bašić

Dîvânü Lügâti't-Türk'te Kullanılan İsimden Fiil Yapım Ekleri Üzerine Bir Değerlendirme
Zenitsa Üniversitesi, Bosna Hersek

Doç. Dr. Buzahro Marufzhanovna Begmatova
İslam Fıkhıyla İlgili Terimlerin Anlamsal Özellikleri (İslam Fıkhı Terimlerinin Özbekçeye Tercümesinin Özellikleri)
Özbekistan Taşkent Devlet Doğu Araştırmaları Üniversitesi, Özbekistan

15.00 – 16.00

Çağdaş Türk Yazı Dilleri
Abay Kunanbay Oturumu

Oturum Başkanı
Prof. Dr. Suzana Canhasi

Ar. Gör. Dr. Umsalimat Abdullabekova
Kumyk Dilinde Terim Oluşumu Sorunu (A.P. Ders Kitapları Temelinde)
Rusya Bilimler Akademisi Dağıstan Federal Araştırma Merkezi, Dağıstan – Rusya Federasyonu

Dr. Zarema Adzhimuratova
Kırım Tatarcası ve Türk Dillerinde Bazı Basit Sözcüklerin Karşılaştırmalı Özellikleri
Vernadsky Kırım Federal Üniversitesi, Kırım – Rusya Federasyonu

Öğrt. Gör. Shohista Zoitova
Hidronimlerin Dilbilimsel Analizi
Özbek Dünya Dilleri Devlet Üniversitesi, Özbekistan

Firuze Sadıqova – Doktorant
"Kutadgu Bilig"Deki Basit Fiillerin Anlamı
Bakü Devlet Üniversitesi, Azerbaycan

15.00 – 16.00

Çağdaş Türk Yazı Dillerinde Dil Öğretimi ve Çeviri
Dede Korkut Oturumu

Oturum Başkanı
Prof. Dr. Zülfiya Mamarajabova

Dr. Fozilova Mohigül Farhodovna
"Key - Study" Yöntemini Kullanarak Konuşma Tekniklerini Öğretme
Özbekistan Dünya Dilleri Devlet Üniversitesi, Özbekistan

Arş. Gör. Dr. Zohida Mukimova

Dil Kültürü Kodları Teorisi ve Özbek Halk Atasözleri
Özbek Dili Ve Edebiyatı Ve Folklor Enstitüsü, Özbekistan

Öğrt. Üyesi Botir Mamarajabova
Çeviri Faaliyeti Olarak Metnin Alınması ve Aranması
Özbekistan Taşkent Devlet Doğu Araştırmaları Üniversitesi, Özbekistan

Ar. Gör. Ayşe Memetova
Kırım Tatar Kültür ve Tarih Müzesi Hazinesinin Basılı Kopyaları Üzerine
Kırım Tatar Medeni Tarihi Miras Müzesi, Kırım – Rusya Federasyonu

16.00 – 17.00 **Çağdaş Türk Yazı Dillerinde Dil Öğretimi ve Çeviri Ahmet Yükneki Oturumu**

Oturum Başkanı
Prof. Dr. Durdona Esonovna Lutfullayeva

Prof. Dr. Zülfiya Mamarajabova
Bir Sosyal İletişim Aracı Olarak Konuşma, Sağır Çocukları İfade Etme ve Anlama Aracı
Özbekistan Nizami'nin Adını Taşıyan TSPU, Özbekistan

Prof. Dr. Gulshan Asilova
Yetişkin Kitlelerde Yabancı Dil Olarak Özbekçe Öğretiminin Andragojik Özellikleri
Taşkent Devlet Özbek Dili ve Edebiyatı Üniversitesi, Özbekistan

Dr. Zilola İsmailovna Salisheva
Edebi Eserlerin Diğer Dil Gruplarından Öğrencilerin Monolog Konuşmalarının Gelişimindeki Rolü
Özbek Dünya Dilleri Devlet Üniversitesi, Özbekistan

Dr. Zamira Usmonova
Yabancı Dil Konuşanlara Özbekçe Öğretiminde Ulusal Gerçeklerin Rolü
Özbek Dünya Dilleri Devlet Üniversitesi, Özbekistan

16.00 – 17.00 **Çağdaş Türk Yazı Dilleri**

Ahmet Yesevi Oturumu

Oturum Başkanı
Dr. Öğretim Üyesi Aziz Gökçe

Dr. Dilrabo Andaniyazova
Antroponimlere Entegratif Yaklaşımlar
Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi

Kevser Yıldız, Kezban Arslan, Merve Boşnak, Zübeyde Tanırlı – Yüksek Lisans Öğrencisi
Gagavuz Türkçesi İle Türkiye Türkçesi Bağlaçlarının Karşılaştırılması
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Türkiye

İlyas Sagınbek – Yüksek Lisans Öğrencisi
Başkurt ve Kazak Dillerinde Sıfat Cümlelerinin Amaçları
Başkurt Devlet Pedagoji Üniversitesi Adını M. Akmullah, Başkurdistan – Rusya Federasyonu

Kerime Umerova –Lisans Öğrencisi
Arapça ve Kırım Tatar Dillerinde İfade Araçlarının Kullanımı
Vernadsky Kırım Federal Üniversitesi, Kırım – Rusya Federasyonu

CUMARTESİ **16.00 – 17.00**	**Türk Dünyasında Edebiyat** **Yunus Emre Oturumu**

Oturum Başkanı
Prof. Dr. Edina Solak

Doç. Dr. Fidan Gasımova
Oğuz ve Kelt Halklarının Kahramanlık Destanları
Azerbaycan Milli İlimler Akademisi Folklor Enstitüsü, Azerbaycan

Öğr. Gör. Dr. Renata Aktaş
Rus Mitolojisindeki Türkçe Kökenli Varlık İsimleri Üzerine
Akdeniz Üniversitesi, Türkiye

Arş. Gör. Dr. Gülçin Oktay Erkoç
'Hişt, Hişt!..' İle 'Ubor Metenga' Çıkmazında Kahraman
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türkiye

Dr. Vladislav Borgoyakov
Hakas Dili Destan Lehçesi Paza Amgy Edebi Dil
Hakas Devlet Üniversitesi N.F. Katanova, Rusya Federasyonu

Öğr. Gör. Dr. Renata Aktaş
Rus Mitolojisindeki Türkçe Kökenli Varlık İsimleri Üzerine
Akdeniz Üniversitesi, Türkiye

Rus Folklordeki Türkçe Kökenli Mitolojik Varlık İsimleri Üzerine

About Turkish Origin Mythology Names in Russian Folklore

Renata AKTAŞ

ÖZET

Türk ve Rus halklarının etkileşim tarihini, bize alıntı kelimeler yansıtır. Mitolojik alıntıların aracılığıyla bir halkın yaşam tarzını, felsefesini, inancını, gelenekler hakkındaki düşüncelerini ve diğer halkları nasıl etkilediklerini detaylı olarak görmek mümkündür. Rusçadaki Türk diline ait en eski alıntı kelimelerden biri de mitolojik isimlerdir. Çağdaş Rusya coğrafyasında mitolojik yaratıkların isimleri, Rus halkının Türklerle yakın temasını bize göstermektedir. Bu yazımızda Türkçe kökenli mitolojik isimlerin semantik analizi, Türkmitolojisi ile karşılaştırmalı olarak yapılmaktadır. Ardından da bazı Türkologların bu alıntı kelimelerin kökenleri hakkındaki yorumlarına yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe alıntılar, mitolojik isimler, Türkçe-Rusça dil ilişkileri.

АННОТАЦИЯ

Историю взаимодействия турецкого и русского народов отражают заимствованные слова. Через мифологию заимствования возможно подробное описание воздействия одного народа на образ жизни, философию, веру, традиции другого народа. Одними из старых тюркских заимствований в русском языке являются мифологические имена. Имена мифологических существ на просторах современной России отражают тесную связь русского народа с тюрками. В статье будет проведен семантический анализ мифологических имен тюркского происхождения, а также дан сравнительный анализ с их аналогами в турецкой мифологии. Затем будут даны комментарии ведущих тюркологов о происхождении данных заимствований.

Слова ключи: тюркские заимствования, мифологические названия, турецко-русские языковые отношения.

GİRİŞ

Tarih boyunca insan yaşamının gelişmesiyle birlikte bir dilden başka bir dile birçok sözcük girmiştir. Bir dilden başka bir dile geçen sözcüklerin olması da bir kültürün diğer kültürle etkileşimini açık bir şekilde bize göstermektedir. Ana dilde bir kavramı veya olguyu karşılayacak herhangi bir sözcüğün var olmaması, o kavramı veya olguyu karşılayan yabancı kökenli herhangi bir sözcüğün dile girmesine neden olabilir. “Sosyal yapılarda, sosyal yapının temelini oluşturan bireyler nasıl ki birbirleriyle sürekli bir etkileşim içerisindeyseler, farklı sosyal yapıların da mutlaka birbirine öğretecek bir şeyleri vardır. Her birey ve toplum kendisinden farklı tarihi ve coğrafi ortamda yaşayan, farklı bililenme yollarından geçmiş bir başka birey ve topluluktan bir şeyler öğrenir ve dolayısıyla bu öğrendiklerinin adlarını kendi dillerine taşır, onların dillerinden alıntılar yapar.” (Karaağaç : 52). Eskiden beri farklı devletlerle kurulan kültürel, ticari, askeri ve siyasi ilişkiler sonucunda bu dillerden yabancı

kökenli sözcükler alınmıştır. Her dilde olduğu gibi Rusçada da farklı dillerden girmiş ve zamanla benimsenmiş yabancı kökenli sözcükler mevcuttur. Bunun sebebi, çeşitli faktörlere bağlanmaktadır. Devletlerin uluslararası ekonomik, ticari, siyasi, kültürel, turistik birtakım ilişkilerinin aktif bir şekilde gelişmesi; Rusçaya yabancı kökenli sözcüklerin girmesinin en başlıca sebeplerinden biridir. Rus dilbilimcisi A. Reformatskiy: "Yeryüzünde kelime haznesinde alıntı sözcük içermeyen dil yoktur. Her dilde hem yabancı kökenli hem de öz sözcükler vardır. Farklı zamanlarda farklı dillere geçmiş 'öz olmayan' sözcüklerin oranı dönemlere göre farklılık göstermektedir." (Reformatskiy: 139) diye belirtmektedir.

VIII. yüzyıldan önce başlayan Türk-Rus ilişkileri, hem Rusçaya Türkçe kökenli sözcüklerin girmesine hem de Türkçeye Rusça kökenli sözcüklerin girmesine neden olmuştur. Türkçe kökenli en eski sözcükler; Kiev Rusya'sı zamanında, daha sonra Altın Ordu ve Osmanlı-Rus dönemlerinde Rusçaya girmiştir. Rus araştırmacı G.Karimullina, XVIII.-XIX. Yüzyıllarda Rusçaya 800'den fazla Türkçe kökenli sözcüğün girdiğini tespit etmiştir (Karimullina: 82). Türk-Sovyet ilişkileri döneminde Rusçaya sadece Türkçe değil, Arapça ve Farsça kökenli sözcüklerde girmiştir. Son zamanlarda da Türk-Rus ilişkilerinin olumlu yönde gelişmesiyle yaşanan siyasi, ticari, ekonomik, kültürel, sosyal, turizm vb. alanlardaki büyük gelişmeler dilde de etkisini göstermeye başlamıştır.

İNCELEME

Rus düşünürü N.Berdyayev'e göre "Dünya ancak mitolojik olarak anlaşılabilir." Bu söz insanoğlunun kendini anlamaya çalıştığını, geçmişini incelediğini, nereden gelip nereye gideceğini sorguladığını ve her zaman öğrenme isteğinin içinde var olduğunu bize anlatmaya çalışmaktadır. Toplumların ve kültürlerin birleştirmesine yardımcı olan, mitlerdir. *Mitoloji:* "Mitleri, doğuşlarını, anlamlarını yorumlayan, inceleyen bilimdir." (TS:1691). Uzun süre birlikte yaşayan, her alanda birbirlerini etkileyen Türk ve Rus halklarının benzer mitolojik varlık isimlerinin olması, bunun ispatıdır.

Rusçadaki Türkçe alıntı sözcüklerin arasında mitolojik isimler grubu da yer almaktadır. Her iki dilde de benzer mitolojik isimlerin var olması, hem iki milletin etkileşiminin hem de uzun süren ilişkilerinin göstergesidir.

Rusya'nın doğusunda ***"Albasta"*** karakteri oldukça yaygındır. Sibirya, İdil ve Ural bölgelerinde "***Albasta, Lobasta, Lobosta, Lopasta*** (*албаста, лобаста, лобоста, лопаста*)" kelimeleri, bölgelere göre farklı anlamlara sahip olmaktadır. "*Albasta"* bazı bölgelerde "çocukları çalan veya öldüren, uzun dağınık saçlı, yarı çıplak yaşlı bir kadın" bazı bölgelerde ise "**deniz kızı, suda yaşayan çirkin bir kadın" olarak nitelendirilmektedir. Rus Halkı Ağızlar Sözlüğü'ne göre"*Albasta"* sözcüğüne; Astrahan, Saratov, Perm ve Vyatskaya bölgelerinde rastlanmaktadır.**

Rusçada *"Albasta* (албаста)" kelimesi, dişi cins olarak geçmektedir. "*Albastıy* (Albastıy)" ise eril cins olarak geçmektedir ve farklı bir anlama sahiptir. *Albastıy* -"gögsüyle vurup öldüren, uzun boylu ve geniş omuzlu adam" demektir. Dal'e göre ***Albastıy,*** "orman cini"; Fasmer'e göre ise **Tatar, Kazak, Kıpçak, Kırım-Tatar Türkçelerinde *Albastu*, "kötü cin" (Fasmer,** I : 69) anlamlarında kullanılmaktadır. Köken olarak Türkçe *al/el* – "el" kelimesi ile *basta* – "basmak" fiilinin biraraya gelmesiyle oluşan birleşik bir isimdir. Bu isim*"elle basan, eliyle boğan, öldüren"* gibi anlamlara gelmektedir. Ancak Başkurt dilbilimcisi Hisamitdinova'ya göre ***Albastıy***: *alp* – "yiğit, kahraman"; *bastı* – "basmak" kelimelerinin birleşimiyle bir araya gelmiştir (Hisamitdinova:22). ***Albasta*** kelimesi Rusçaya, Türklerden ve onlara yakın bölgelerde

yaşayan halklardan geçmiştir. Hem Türkçede hem de Rusçada bu karakter, olumsuz bir varlık olarak nitelendirilmektedir. Türk Mitolojisine göre Yeraltı Dünyası'nda var olan yaratıklar, karanlık ve kötülük simgesi olarak kullanılmaktadır. Rus araştırmacı Andreyev'e göre Orta Asya'dan Rusçaya geçen "***Albasta****"* sözcüğü, Kırgız ve Kazak Türklerinde "kara, yaşlı, çirkin ve uzun saçlı bir kadın" anlamına gelmektedir. Tatar Türkçesi'nde *Albastı*: "1.Evde yaşayan kötü cin; 2. Korkunç, canavar" (insan hakkında) (TRS:36); Çağatay Türkçesi'nde *Albastı*: "umma, ummacı, korkutucu ve azametli peri" (ÇTS:32) Çuvaş Türkçesi'nde *алпасма*: "beddualarda kullanılan bazı kötü ruhlar"; Türkiye Türkçesi'nde *al basma* : "1. Loğusa kadınlarda görülen bir hastalık, loğusa humması: 'Aman loğusayı yalnız bırakmayın al basar.' 2. Loğusa olmayan kimselerde al denilen görüntünün uyku arasında verdiği boğucu sıkıntı, kâbus. 3. Üzüntü ve kederden bayılma. 4. Sara hastalığı.5. Kızıla benzer bir çeşit hastalık." (DS, I:207) anlamlarına gelmektedir. Türk mitolojisinde "*Al Karısı"* veya "*Al Bastı"* olarak bilinmektedir ve bazı edebi metinlerde *"çirkin, saçları dağınık, avurtları çökmüş, güçlü kuvvetli ve uzun boylu"* biri olarak da tasvir edilmektedir. Bazı mitolojik metinlerde ise dünyadaki en güzel kadından bile bin kat daha güzel olduğu anlatılmaktadır (TM: 64). *Al basmak*: "1. Loğusa kadınlarda görülen bir hastalık, loğusa humması. 2. Loğusa olmayan kimselerde al denilen görüntünün uyku arasında verdiği boğucu sıkıntıya neden olduğu ruh çarpması. Albis'in (veya Alkarısı'nın) neden olduğu ruh hastalığı" **(TM:64). Hem Rusçada hem de Türkçede "*Albasty*", aynı anlama gelmekte ve her ikisinde de kötü bir karatekter olarak kendisinden bahsedilmektedir.**

Rus Dilinin Türkçe Kökenli Kelimeler Sözlüğü'nde ***Bataman*** *(батаман)* sözcüğü, batıl inançlarına göre "*ev cini*" olarak nitelendirilmektedir. Zelenin'e göre "*ataman"* kelimesinden türetilmekte ve "*baş, reis", "evin başı", "ev cini*" anlamlarında kullanılmaktadır (Şıpova: 67).

Altay, Sibirya ve Orta Asya bölgelerinde kullanılan ***"Burhan"*** sözcüğü, bir put ismidir. Aynı zamanda Moğol heykelinde Buddha'nın tasviri olarak da geçmektedir. Rusçada "*Burhan, Burkan, Burgan, Purgan"* olarak bilinen sözcüğün anlamı,"bakır veya gümüşten yapılan Kalmuk ve Moğol idolü"dür (Dal, I:144). Rusça etimolojik sözlüklere göre bu sözcük Türk, Moğol veya Arap kökenli olabilir. Fasmer'e göre bu sözcüğün kökeni Tatar, Çağatay, Türkmen Türkçelerindeki "*but/put"* sözcüğüne dayanmaktadır. Türkiye Türkçesi'nde Farsça kökenli bir kelime olan *put*- "Tanrısal bir varlığı veya ona atfedilen bir niteliği temsil eden nitelikte yapılmış ve kendisine tapınılan heykel veya resim; sanem" (ÖTS:4775) olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca *Burkan*: "Buda, Tanrı, İlah; Buda tasviri" anlamlarına gelmektedir (TVS:141). Radlof'a göre de Çağatay ve Kırgız Türkçelerinde "*purkan, porhan"* sözcüğü, "Buddha'nın tasviri, idol" anlamlarına da gelmektedir (Şıpova:).

Rusçada sık kullanılan yabancı kökenli mitolojik kelimeler arasında **"Cin"** [djın] kelimesi de yer almaktadır. Arapça kökenli bir kelime olan"**Cin",** Rusçada "**джинн"** olarak yazılmaktadır. Şıpova'ya göre "*Cin"* kelimesi, Rus edebi diline Türk dillerinden veya Arapçadan çevrilmiş edebi kaynaklardan geçmiştir (Şipova: 123). Dolaysıyla Rusçada *cinler;* genellikle İslam'la ilgili konularda, sihir gücünü konu alan Doğu masallarında ve efsanelerinde farklı bir yaratık olarak sık sık kullanılmaktadır. N. Şanskiy'nin Etimolojik Sözlüğü'ne göre "**Cin"** sözcüğü, Rusçada ilk kez 1722'de yayınlanan Rus Oryantalist D.Kantemir'in kitabında kullanılmıştır (Şanskiy, I: 102). Koltsova L. ve H.A. El-Msafer'a göre *"İlk olarak 'cin' kelimesi, bir tür gücün (iyi veya kötü) bir rolün, karakterin, herhangi bir kahramanının adı olarak kullanılır; ikincisi kelime bir mecazın parçası olarak kullanılır, çoğu zaman - metaforlarda veya karşılaştırmalarda; üçüncüsü oryantal bir hava yaratmak için kullanılır. Sözcük birden fazla anlam içerir, bazen de çelişkilidir. Bütün bunlar, özellikle çeviri yaparken ek olarak dilbilimsel analiz ve konuya uygun açıklama gerektirir."*(Koltsova, El-

Msafer: 33). Rusçada ***джинн–Cin*** (Ar.) Müslümanların halk bilim ürünleri olan mitolojilerde "*çok yönlü bir ateş yaratığı*" olarak geçmektedir (SİS:305).

Arap efsanelerinde ***Cin***– "bir iblis, kötü bir ruh"tur. Allah'ın Cin'i dumansız bir cisimden yarattığına inanılmaktadır. Havadan veya ateşten yaratıldığından dolayı herhangi bir şekle kolaylıkla dönüşebilmektedir. Türkiye Türkçesi'nde ***Cin***-"dinî inanışa göre duyularla kavranamayan, insanlar gibi irade ve anlama yeteneğine sahip, İlahi emirlere uymakla yükümlü tutulan yaratık." (TS: 467) anlamına gelmektedir. ***Cin*** : "modern veya antik birçok din ve inanışta-semavi dinlerde dâhil- bulunan bir tür ruhani mitolojik yaratıktır. Farklı inanışlarda farklı karakteristiklere ve özelliklere sahip olabilmektedir. Sözcük, Arapça kökenlidir." (**TMA:235). Görüldüğü gibi hem Türkçedeki hem de Rusçadaki *Cin* sözcüğünün anlamları aynıdır vebirbirinden hiçbir farkı yoktur.**

"***Koşey"*** [kaşey] karakteri, Rus masallarında sık sık kullanılan kötü bir karakterdir. Üç yüzyıl boyunca hayatını yeraltında esir olarak geçirmiş, sihir yapan, aşırı zayıf, uzun boylu, rengi solgun, genellikle atın üzerinde, çirkin, ihtiyar ve kötü bir karakter olarak tasvir edilmektedir. Ancak aslında güçlü, sağlam, atın üzerinde dik duran, düşmanlarını kolaylıkla yok edebilen biri olarak da anlatılmaktadır. İnsan ruhunu, kokusundan tanır. Altındaki atı çok hızlı koşar ve onunla iletişim kurabilmektedir. Genellikle baş karakterin kız kardeşini, gelinini veya annesini kaçırır. "Slav mitolojisinde uzun yaşamsırlarını bilen ve büyük hazinelere sahip zayıf ve kötü ihtiyar" olarak da geçmektedir (Dal, II:101). Rus masallarında "Ölümsüz Koşey" olarak bilinen ***Koşey***, "Yeralltı'nın çarı, hazine sahibi" olarak bilinmektedir. Koşey'in ölümü bir yumurtada saklı iğnesinin kırılmasına bağlı, ancak bu iğne iç içe gizlenen farklı hayvan ve eşyalarda saklıdır. Bu, Rusçanın en eski Türkçe alıntılarından biridir. Eski Slavca'da "çocuk, delikanlı, köle, kul" olarak bilinen *Koşey* sözcüğüne yazılı kaynaklarda 1170 yılında rastlanmaktadır. Fasmer'e göre bu sözcüğün kökeni, Türkçe asıllı *koşçı*: "esir" (*koş*: "kamp, durak") sözcüğünden; Radlof'a göre ise *koşçı:* "seyahat veya göç sırasında hizmetçi, köle" sözcüğünden gelmektedir. Dmitriyev, "Altın Ordu hanlarının saray mevkilerinden birisidir. Sözcüğün kökeni 'koşumlu at çifti' olduğundan dolayı, daha sonra Orta Asya'da *koşçı*: 'tek at sahibi, orta halli kişi' olarak değiştirildiğini" belirtmektedir (Şıpova:202). Çağdaş Rusça'da mecaz anlamda "zayıf, sıska insan; cimri, pinti" anlamlarında kullanılan *Koşey* sözcüğü, *kemik* (кость) sözcüğünden türetilmiştir (Dal, II:101).

Türkçe kökenli bir diğer mitolojik isim ***"Kulyaş"***dır **(Куляш).** Rusçada ***"Kulyaş":*** "küçük şeytan, suda yaşayan cin" (Dal, II:217); Zelenin'e göre *kül*– (*göl*-) ve son eki de *-яш – (-yaş)* olan Türkçe kökenli bir kelimelerden meydana gelen birleşik bir isim olup "suda yaşayan yaratık" anlamına gelmektedir. Fasmer,"Büyük olasılıkla Komice *kul,* "kötü cin" sözcüğünden türemiş" (Fasmer, II: 413) olabileceğini düşünmektedir.

Peri – öncelikle Fars daha sonra Türk ve Kafkas mitolojilerinde "genç ve güzel görünümlü varlıklar, kızlar" anlamına gelmektedir. Rusçada bu kelime, Orta Doğu coğrafyasına has olan bu varlığı nitelendirmek amacıyla kullanılmaktadır. Birçok Rus şair, şiirlerinde veya çevirilerinde "*Peri"* kelimesini kullanmıştır. *Peri*: "birçok farklı kültürün efsâne, folklor ve mitolojisinde bulunan bir ruh veya doğaüstü yaratıktır. Genellikle insan görünümünde, çoğunlukla çok küçük olduğu ve uçmak, büyü yapmak, geleceği görmek veya etkilemek gibi doğaüstü güçlere sâhip olduğu düşünülmüş ve böyle tasvir edilmiştir" (TMA:625). *Peri*: "1. Doğaüstü güçleri olduğuna inanılan, hayal ürünü varlık. 2. *mec.* Çok güzel, alımlı, becerikli kadın" anlamlarına gelmektedir (TS:1914). Hem Türkçede hem de Rusçadaki bu kelimenin gerçek ve mecaz anlamları aynıdır. Halen Kafkasya coğrafyasında bayan ismi olarak da kullanılmaktadır.

Rusçada "***Şaytan"*** (Şeytan) sözcüğü, Müslümanların dini ağırlıklı sözlü ve yazılı kaynaklarında sık sık kullanılan kelimeler arasında yer almaktadır. Rusçanın Ural ve Sibiryaağızlarında, ayrıca Kafkas bölgelerindeçoğunlukla bu sözcük kullanılmaktadır. "İblis,

kötü cin, küfür" anlamlarına gelmektedir (SRNG:394). Dmitriyev'e göre ses değişimine uğrayan Arapça kökenli ***Şeytan*** sözcüğü, İslam'ın yayılmasıyla birlikte öncelikle birçok Türkdiline daha sonra da Rus diline geçmiştir (Şıpova :). Anlam değişimine uğramayan bu kelime hem Rusçada hem Türkçede: *"Hz. Âdem'e secde etmediği için cennetten kovulan, insanları Allah'ın emirlerine karşı kışkırtan, kötülüğe yönelten cin, iblis"* (TS:2219) olarak geçmektedir.

"Tulpar" kelimesinede genellikle Türk dillerinden Rusçaya çevrilmiş edebi eserlerde rastlanmaktadır. *Tulpar*: "*mit*. kahramanın savaş atı, kanatlı at" anlamına gelmektedir (Şıpova:332). **Türk mitolojisinde yer alan kanatlı at figürü;** Yunan mitolojisinde ***Pegasus***, İslam inancında ise ***Burak*** olarak bilinir. Tulpar isimli varlık; Türk, Kırgız ve Altay mitolojilerinde geçmektedir. Genellikle beyaz veya kara (tek renk) bir at olarak betimlenir. Beyaz kanatlıdır ve Kuday (Tanrı) tarafından yiğitlere yardımcı olması için yaratılmıştır. Dünyanın en uzun destanı olan Kırgızlar'ın Manas Destanı'nda, Manas'ın ünlü savaşçılarının sürdüğü, kanatlarıyla rüzgârdan hızlı koştuğu söylenen efsânevi atlardır (TMA:751).

Rusçada ***"Vurdalak"*** kelimesi, XIX.yüzyılın 20-30' lu yıllarında kullanılmaya başlanmıştır. *Vurdalak* : "vampir, yaratık" anlamına gelmektedir (**Uşakov, I:425).** İlk olarak bu isme, A. Puşkin'in eserinde rastlanılmaktadır.

...Это верно кости гложет	...Bu demek ki kemikleri kemirir
Красногубый вурдалак...	Aldudaklı ***Vurdalak***...[131]

Şair, eserinde "***Vurdalak"***ın eşanlamlısı olarak **"Upır"** kelimesini kullanmaktadır. **Radloff ve Dmitriyev'e göre *Vurdalak,* Türkçe kökenli *"obur"* kelimesinden türetilen "*upır*" (упырь) kelimesine dayandırılmaktadır. *Upır* -** *упырь*: "vampir; eski inanışlara göre mezardan kalkanve insanların kanını içen ölüdür." (Dal, IV:520). Eski Türkçe'de *obur*: "Sinde yatan ölü" anlamına gelmektedir (TTAS, XII: 4608). **Fasmer, bu teoriyi kabul etmemektedir ve "XIX. yy.ın 20-30'lu yıllarında Rus eserlerinde rastlanan bu kelimesinin büyük olasılıkla Puşkin'e ait olduğunu ve başka kelimelerden türediğini" belirtmektedir (**Şıpova: 112).

Rusya'nın Kazan ve Orenburg bölgelerinde masal karakteri olarak kullanılan ***"Zilan"*** **(Зилан):** "beyaz yılan, masallardaki yılan kralı, hanların koruyucusudur; Kazan şehrin armasında kullanmaktadır" (Dal, I:704). Tataristan'ın Kazan şehrinin armasındaki "Zilant", ejderha olarak tasvir edilmektedir. Zilant gücün, büyüklüğün, yaşamın, ışığın, bilgeliğin, yenilmezliğin ve ölümsüzlüğün sembolüdür. Türk ve Altay mitolojisinde *Yılan Ata*: "Yılan Tanrısı" anlamına gelirken "Çılan (Zılan, Cılan, Ilan) Ata" da denilmektedir. Yılanların kendisinden türediği söylenen efsânevi yaratık**tır (TMA: 858). Fasmer, Radlof gibi uzmanlara göre XVI. yüzyılda Rusça'ya geçen Türkçe kökenli bir kelime olduğunu söylemektedir. 1730 yılından beri resmi olarak Kazan şehrinin armasında yer almaktadır. Ağırlıklı olarak bu kelimeye Orenburg ve Kazan bölgelerinde rastlanılmaktadır (Fasmer, II: 97).**

SONUÇ

[131]Puşkin, I: 549.

Bütün bu ortaya konan incelemeler doğrultusunda Rusçaya geçen Türkçe kökenli mitolojik varlık isimlerinin yaygın olarak Türk halklarının yaygın olarak yaşadığı Altın Ordu, Rusya'da İdil-Ural (VIII–XIV.yy. eski Türk İdil Boyu Bulgar Devleti, 1437–1552 yıllar arası Kazan Hanlığı'nın alanları) ve Sibirya bölgelerinde daha çok kullanıldığını görülmektedir. Dolayısıyla Rusya'nın özellikle orta ve doğu kısımlarında kullanılan Türkçe kökenli mitolojik isimler; ağırlıklı olarak Altay, Yakut, Çuvaş, Tatar Türklerinin mitolojilerinden Rusçaya geçmektedir. Çoğunlukla yeraltı dünyasının kötü karakterleri olan bu varlıklar, semantik (anlamsal) olarak hiçbir değişime uğramamaktadır fakat yapısal olarak kelimelerin zaman içerisinde bazı değişimlere uğradığını görmekteyiz.

KISALTMALAR:

DS: Derleme Sözlüğü
ÇTS : Çağatay Türkçesi Sözlüğü
ÖTS: Ötüken Türkçe Sözlüğü
RHAS: Rus Halkı Ağızları Sözlüğü
SİS: Slovar İnostrannıh Slov
TMA:Türk Mitoloji Ansiklopedisi
TS: Türkçe Sözlüğü
TVS :Türkçe Verintiler Sözlüğü
TRS: Tatarca-Rusça Sözlüğü

KAYNAKÇA

ÇAĞBAYIR, Y. (2007), *Ötüken Türkçe Sözlüğü*, 4.C., İstanbul: Ötüken Neşriyat.
Derleme Sözlüğü(2019), I. C., (A), TDK Yayınları, Ankara.
FASMER, M. (1986), *Etimologiçeskiy Slovar Russkogo Yazıka*, I.Cilt, Moskva:Progress.
HİSAMİTDİNOVA, F. (2010), *Başkurt Dilinin Mitolojik Sözlüğü*, Moskva: Nauka.
Tatarsko-Russkiy Slovar (1966), Ed. M. Osmanov, Biblioteka Bolgarica.
ANDREYEV,M. (1953), *Tadjiki Dolını Huf.,*Stalinobad, No: 1-2.
DAL, V.(1866), *Slovar Jıvogo Velikorusskogo Yazıka*, 1.C., Moskva.
KARAAĞAÇ, G. (2002), *Dil Tarih ve İnsan*. Akçağ Yayınları, Ankara.
KARAAĞAÇ, G. (2000), *Türkçe Verintiler Sözlüğü*. TDK Yayınları, Ankara.
KARAKURT, D. (2012), *Türk Mitoloji Ansiklopedisi. Türk Söylence Sözlüğü*,e-kitap.
KARIMULLINA, G.(2007), *Tyurkskiye leksiçeskiye elementı v russkoy lingvografii XVIII-XX vekov*,
Avtoreferat dissertatsii na soiskaniye uçenoy stepeni kandidata filologiçeskih nauk, Kazan.
KOLTSOVA L., EL-MSAFER, H.(2015), *Slova "cin" i "şaytan"glazami russkih i arabov*,
Вестник ВГУ. серия: филология. журналистика. 2015. № 2, s.32-36.
PUŞKİN, A. (1985), *Soçineniya v tryoh tomah.* 1.C. Moskva.
REFORMATSKİY, A.(1996), *Vvedeniye v yazıkovedeniye*, Moskva:Aspekt Press.
Slovar Russkih Narodnıh Govorov (1965), Düz. F.Filin, İzdatelstvo Nauka, Moskva-Leningrad.
Slovar İnostrannıh Slov (2000), Düz. N.Komlev, Moskva: EKSMO-Press.
ŞİPOVA, YE. (1976), *Slovar Turkizmov v Russkom Yazıke*, Alma-Ata.
UŞAKOV,D. (2015), *Tolkovıy Slovar Sovremennogo Russkogo Yazıka*, Moskva, Adelant.
ÜNLÜ, S. (2013), *Çağatay Türkçesi Sözlüğü*, Konya: Eğitim Kitabevi.

kahramanın kendisi olduğundan emin olmaya başlar.[134] Özellikle de kahramanın toprağı kazan bahçıvan ile karşılaştığı sahne okuyucunun bu düşüncesini destekler. Kahraman, bahçıvan ile konuşurken "Hişt hişt, dedim. Aldırmadı", "Nefes alır gibi 'hişt' dedim" ifadeleri sesin kaynağı hakkında bilgi verir (Abasıyanık, 2019a: 81). Hikâyenin sonunda ise kahramanın "Nereden gelirse gelsin dağlardan, kuşlardan, denizden, insandan, hayvandan, ottan, böcekten, çiçekten. Gelsin de nereden gelirse gelsin!.. Bir hişt hişt sesi gelmedi mi fena. Geldikten sonra yaşasın çiçekler, böcekler, insanoğulları…" ifadesi onun bu sese ne kadar ihtiyacı olduğunu ortaya çıkarır (Abasıyanık, 2019a: 82).

Bu anlamda kahraman hikâye boyunca kendisine seslenecek ve yalnızlığını giderecek bir ses duymanın peşindedir. Bu ses ona yalnızlığını unutturacak ve hayata daha umutlu bakmasını sağlayacak bir unsurdur. Bu ses hayatında var olduğu sürece kahraman yaprakları "çukulata", eşeği ve keçiyi çağla bademi renginde görecek ve yalnızlığından sıyrılıp yaşama arzusu duyacaktır. Ancak bu sesin aslında bir canlıdan gelmediğini anlayınca bu güzel renkler ve hava solacak, eşek o kül rengine geri dönecek ve her şey bütün gerçekliğiyle yüzüne çarpacaktır. Kahraman gerçekle yüz yüze gelmemek için kendi kendisine bu sesi çıkarmaya, oyun oynamaya niyetlenir ki bunu da başarır. Bu sebeple hişt hişt sesi kahramanın kendi içinden gelmektedir ve bu ses kahramanın yaşama katılma/tutunma arzusunu temsil eder. 'Hişt, Hişt!..' hikâyesi hakkında yapılan değerlendirmelere bakıldığında genel olarak bu sesin "yaşama sevinci" olarak değerlendirildiği görülür. Oysaki bu ifade yazarın anlatmak istediğini tam olarak karşılamamaktadır. Burada bir yaşama sevincinden ziyade yaşama katılma arzusu, yalnız kalma korkusu kendini belli etmektedir. Böyle okununca hikâyenin başında kahramanın neye sinirlendiği de tahmin edilebilir hâle gelir. Bu anlamda kahraman yalnızdır ve bu yalnızlık ona hayatı sorgulatmaktadır.

'Hişt, Hişt!..' hikâyesini yorumlarken yapılan "yaşama sevinci", "umut" gibi yorumları "kısmen" kabul etmek mümkündür. Ancak bu hikâyeyi yorumlarken bir yoksulluk anlatımı çıkarmak mümkün değildir. Nuri Sağlam "Bir Öykü, Bir Analiz: Şu 'Hişt' Sesi Nereden Geliyor?" adlı makalesinde Sait Faik'in 'Hişt, Hişt!..' hikâyesini açlık ve parasızlık ekseninde değerlendirir. Hatta Sağlam, bu hikâyeden bir "yaşama sevinci" çıkaranlara karşı çıkar ve bunu

---

[134] Sait Faik'in duyduğu bu "hişt hişt" sesinde "muzip" bir ton da hissedilir. Bu; kendini oyalamak isteyen, hayatı güzelleştirmek isteyen ve yalnızlığını gidermek için "oyunlarla yaşayan" bir insanın sesidir. 'Hişt, Hişt!..' hikâyesindeki bu muzip hava, yazarın *Mahalle Kahvesi* kitabındaki 'Bilmem Neden Böyle Yapıyorum?' ile 'Bir Sarhoşluk' hikâyelerinde açıkça hissedilir. Bahsettiğimiz ilk hikâyede kahraman kahvede karşılaştığı ihtiyar bir adamdan bahseder. Önce adamın nereli olabileceği konusunda tahminlerde bulunur ve ona doğum yeri olarak Van şehrini seçer. Bir nevi adam, kahramanın kahvede oturduğu süreye anlam katacak biridir. Kahraman adamın yaşı, mesleği, medenî hâli üzerine birtakım tahminlerde bulunur ve bu süreçten oldukça keyif alır. Duruma daha da heyecan katmak için hikâye ihtiyarın kayıp tespihi üzerinde yoğunlaşır. Kahraman tespihi çalmamış olmasına rağmen çalmış gibi bir hava yaratarak okuyucuyu ikilemde bırakır. Özellikle "[F]akat onun oturuşunda beni itham eden bir şey, en garibi benim oturuşumda bu işi yapmış da hiç istifini bozmayan bir pek pişkin hırsız hali buldum. O zaman kendime aynadan gayrı da dikkat ettim. Evet, onun tespihini ben aşırmış gibiydim. Hani bazı çocuklar ısrarla bir fena hareketi yapmadıklarını iddia ederler. Hakikaten de yapmamışlardır. Ama yapmış gibi bir halleri de vardır" sözleri bu ikilemi kuvvetlendirir (Abasıyanık, 2019b: 51). Hikâyenin sonunda da kahraman, adamın üzerinde ve son tahlilde okuyucu üzerinde oluşturduğu çıkmazdan mutlu olur ve "bir gören olsa deli midir nedir diyecek şekilde gülmeme ne dersiniz?" diyerek o muzip havayı açık eder (Abasıyanık, 2019b: 52) . İkinci hikâyede yani 'Bir Sarhoşluk' hikâyesinde de kahraman sarhoş olduğundan bahseder ve bu esnada bir adamın önünden yürüdüğünü fark eder. Kahraman nereye gitse adam da oraya gitmektedir. Bir süre sonra arkada olmasına rağmen kendisinin adamı değil, adamın onu takip ettiğini söyler. Aralarında tartışma başladığında ise önünden yürüyen adamın sevgilisinin sevgilisi olduğu ortaya çıkar. Ancak bundan da emin olamaz ve "Kimdi, neydi? Hâlâ bilmem. Sahiden sevgilimin sevgilisi olmazdı… Ama neden öyle dedi? Neden ben durunca duruyor, ben yürüyünce yürüyordu?" diyerek okuyucuyu gülümsetir (Abasıyanık, 2019b: 56). Adamın kim olduğu ise hikâyenin adında gizlidir. Bu anlamda belirttiğimiz iki hikâye Sait Faik'in yalnızlığını gidermek ve yaşamına anlam, heyecan katmak için oynadığı oyunun -'Hişt, Hişt!.." hikâyesi gibi- tipik örnekleridir.